

POLITIEKE KWESTIES EN STEMGEDRAG

Een analyse op basis van het postelectorale
verkiezingsonderzoek 2007

Marc Swyngedouw

Onderzoeksverslag
Centrum voor Sociologisch Onderzoek (CeSO)

Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek (ISPO) - K.U.Leuven
CeSO/ISPO/2008-9

© Centrum voor Sociologisch Onderzoek (CeSO)
Parkstraat 45 – bus 3601
B – 3000 Leuven

All rights reserved. Except in those cases expressly determined by law, no part of this publication may be multiplied, saved in an automated data file or made public in any way whatsoever without the express prior written consent of the author

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

D/2008/1192/9

POLITIEKE KWESTIES EN STEMGEDRAG

DE ETHISCHE KWESTIES

MILIEU EN KERNCENTRALES

**SOCIALE MAATREGELEN: GENERATIEPAKT, WERKLOOSHEID,
BRUGPENSIOEN, AMBTENAREN, FLAT TAX EN BEGROTING**

EEN ANALYSE OP BASIS VAN HET POSTELECTORALE VERKIEZINGSONDERZOEK 2007

Marc Swyngedouw

Centrum voor Sociologisch Onderzoek
Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek
Parkstraat 45 – bus 3601 – 3000 Leuven – België
Tel: 32 16 323159
Fax: 32 16 323365
Marc.Swyngedouw@soc.kuleuven.be
IPSoM - H.U.Brussel

Samenvatting	5
1. Inleiding	7
2. Data en methodologie	7
3. De Vlaamse kiezers en de Ethische kwesties	9
4. Milieu en kerncentrales	11
4.1 Klimaatsverandering een probleem?	11
4.2 Kerncentrales sluiten tegen 2015?	13
5. Sociale kwesties	15
5.1 Het generatiepact	16
5.2 Brugpensioen	17
5.3 Werkloosheid	19
5.4 Minder ambtenaren?	21
5.5 Flat tax	21
6. Begrotingorthodoxie	23
Besluit	24
Bijlage 1: Motieven van stemgedrag per partij(stemgedrag Kamer 2007)	26
Bibliografie	27

SAMENVATTING

- Het paars ethisch progressief gedachtegoed blijkt nog steeds aan te slaan bij de modale Vlaming. De Vlaamse kiezers houden er in meerderheid progressieve etnische standpunten op na. 60% procent van de Vlaamse kiezer kan als ethisch progressief bestempeld worden. Ze zijn voor een versoepeling van de abortuswetgeving, voor uitbreiding van de euthanasiewetgeving naar minderjarigen en voor de mogelijkheid dat homoseksuele en lesbische koppels kinderen kunnen adopteren. 16% van het Vlaamse electoraat kan als ethisch conservatief worden bestempeld. De overige 24% is onbeslist.
- CD&V – N-VA is de partij die uitgesproken conservatieve kiezers aantrekt. Open VLD, SP.a-Spirit, Groen! en LDD zijn de partijen van de progressieve kiezers. Het Vlaams Belang wordt gekenmerkt door de spagaat binnen zijn electoraat en heeft een belangrijke groep progressieve en conservatieve kiezers.
- CD&V – N-VA en Vlaams Belang hebben het meest de kans stemmen te krijgen van kiezers die de klimaatsverandering (helemaal) niet zo een ernstig probleem vinden. Groen! en Sp.a-Spirit hebben de grootste kans op een stem van kiezers die de klimaatsverandering een ernstig probleem vinden. CD&V-N-VA en Vlaams Belang staan hierin tegenover Sp.a-Spirit en Groen!
- 29,5 % van het Vlaamse electoraat is het eens met de sluiting van de kerncentrales tegen 2015, 47,1% van het Vlaamse electoraat wenst dit niet. Een kwart van de Vlaamse kiezers is onbeslist. Als het op stemgedrag aankomt zorgt de kwestie van de sluiting van de kerncentrales dat de (centrum)linkse partijen (kerncentrales sluiten) tegenover de (centrum)rechtse partijen staan (kerncentrales open houden).
- 47% van de Vlaamse kiezers vindt het generatiepact en het feit dat daardoor langer moet gewerkt worden geen goede zaak, 37,8% vindt het generatiepact wel een goede zaak.
- Binnen het Vlaamse electoraat houden de voor- en tegenstanders van de verhoging van de minimum leeftijd voor het brugpensioen elkaar in evenwicht. 42,8% van de Vlaamse kiezers vindt niet dat de minimum leeftijd voor brugpensioen naar boven moet. 41,2% vindt dat de minimumleeftijd wel de hoogte in moet.
- In tegenstelling tot wat gemeenzaam gesteld wordt is de Sp.a-Spirit niet afgestraft door de kiezers die tegen het generatiepact zijn, tegen de verhoging van de minimumleeftijd voor brugpensioen en tegen het harder aanmanen van werklozen om een passende baan te aanvaarden. Wel heeft de (vermoedelijk *better off*) kiezer, die voorstander is van het generatiepact, die voor de verhoging van de minimum leeftijd voor brugpensioen is en voor het harder aanmanen van de werklozen om passend werk te zoeken, de Open VLD en de oppositiepartij CD&V – N-VA hiervoor beloond en hij is massaal voorbij gegaan aan de regeringspartij Sp.a-Spirit.

- 16,3% van het Vlaamse electoraat is tegen de idee dat de overheid minder ambtenaren in dienst moet hebben, 58,7% van de Vlaamse kiezers vindt wel dat de overheid minder ambtenaren in dienst moet hebben. Op dit punt zijn geen verschillen te vinden tussen de kiezers van de verschillende partijen.
- 60,3% van de Vlaamse kiezers spreekt zich uit tegen de 'vlakke belasting', 31,5% is voorstander en slechts 8,2% is onbeslist. LDD en Vlaams Belang kennen het minste tegenstanders, maar nog altijd om en bij de 50% van hun electoraat.

1. INLEIDING

In dit rapport onderzoeken we hoe de Vlaamse kiezer aankijkt tegen een aantal strijdpunten die in de verkiezingscampagne van 2007 aan bod kwamen. Hiervoor werden uit de verkiezingsprogramma's van de verschillende partijen en uit de actualiteitsprogramma's op radio en televisie de belangrijkste discussiepunten en standpunten geselecteerd. We hebben die vervolgens aan (een representatieve steekproef van) de kiezers voorgelegd. Zij konden met de voorstellen instemmen of ze verwerpen.

De filosofie achter deze werkwijze is dat een aantal kiezers zich laat leiden in zijn stemgedrag door de concrete standpunten die de verschillende politieke partijen innemen. 'Issue voting' of stemgedrag in functie van een concrete kwestie is zowat de tegenpool van de theorieën die stellen dat kiezers stemmen volgens ideologische breuklijnen (Swyngedouw, 2001). Nochtans hoeven de twee theorieën niet zo tegengesteld gezien te worden. Een kwestie zal des te meer effect scoren bij de kiezer als ze in staat is de ideologische achtergronden van de kiezers te mobiliseren. Een voorbeeld bij uitstek vormen de zogenaamde ethische kwesties in België. Achter het instemmen met of afwijzen van een versoepeling van de euthanasiewetgeving (een kwestie) gaat veelal een ideologisch / levensbeschouwelijk geladen wereldbeeld schuil.

Binnen de theorie van het issue voting wordt courant het onderscheid gemaakt tussen 'position issues' en 'valence issues' (zie o.a. Stokes, 1966, Easton, 1965). 'Position issues' zijn kwesties waarover er in de samenleving verschillende meningen bestaan die gereflecteerd worden in de standpunten van de verschillende politieke partijen. Er is discussie over het na te streven doel en de in te zetten middelen. 'Valence issues' zijn kwesties waarover in zeer grote mate eensgezindheid heerst in de samenleving. De doelstellingen en de middelen liggen vast. De discussie is wie, welke partij, het best geschikt is om een en ander uit te voeren en het gewenste doel te bereiken.

Wij beperken ons tot zogenaamde in dit rapport 'position issues' of keuzekwesties.

2. DATA EN METHODOLOGIE

Als je een postelectoraal onderzoek wil opzetten dat representatief is voor het Vlaamse electoraat – waar de stemplicht nog in zeer sterke mate nageleefd wordt – is het onmogelijk om te starten met een enquête de dag volgend op de verkiezingen (11 juni 2007). Vanaf midden juni start het vakantieseizoen voor diegenen die niet gebonden zijn aan de schoolvakanties en veertien dagen later begint de schoolvakantie, dadelijk gevolgd door het bouwverlof. De Vlamingen trekken massaal op vakantie in binnen- en buitenland. Zo waren naar schatting in de zomer van 2006, 3,3 miljoen Vlamingen (inclusief kinderen) voor minimaal 4 opeenvolgende nachten op vakantie tijdens de maanden juli en augustus (WES, 2007). Zelfs zonder traditionele non-responsproblemen is er een belangrijke niet-dekking van de populatie. Zij die niet thuis verblijven hebben minder kans om te participeren aan het onderzoek en bijgevolg is de kans op een ernstige vertekening van de bekomen schattingen uitermate hoog. De bevolkingsgroep die niet op vakantie (kan) gaan vormt sociaal-

economisch en cultureel een bijzonder segment van de Vlaamse bevolking. Karakteristieken die ook samenhangen met politieke opvattingen en met stemgedrag.

Het ISPO-K.U.Leuven stelde het veldwerk voor het verkiezingsonderzoek dan ook uit tot na de zomervakantie. In de periode **28 september 2007 – 15 januari 2008 werden er 1.084 Vlaamse kiezers** bevestigd . De respondenten werden via een tweetrapsteekproef (gemeente – respondent) toevallig gekozen uit de Vlaamse volwassen bevolking. De bevestiging gebeurde bij de kiezers thuis door middel van een face-to-face-interview van om en bij de 65 minuten, uitgevoerd via een Computer Aided Personal Interviewing (CAPI) protocol. Na afloop van de mondelinge bevestiging werd een schriftelijke vragenlijst overhandigd aan de respondenten met de vraag die ingevuld terug te sturen naar het ISPO-K.U.Leuven.

Potentiële respondenten die ziek of dement waren, die geen Nederlands kenden, die niet stemgerechtigd waren, op onbestaande adressen woonden, die overleden waren niet meegerekend en de computersysteemfouten terzijde latend, kan de **response rate of het medewerkingniveau** geschat worden op **61%**.

Nochtans zijn er vertekeningen in de bekomen data. Tabel 1 geeft het overzicht van de bekomen verdeling naar stemgedrag.

Tabel 1: Verdeling van het stemgedrag (Vlaanderen)

	Steekproefverdeling				Populatie verdeling
	Ongewogen		Gewogen met w_agev		
	Frequentie	Procent	Frequentie	Procent	Procent
CD&V/N.VA	359	33,1	289	26,8	28,4
Open VLD	178	16,4	187	17,3	18,2
Sp.a-Spirit	192	17,7	158	14,7	15,8
Vlaams Belang	124	11,4	190	17,6	18,4
Groen!	67	6,2	62	5,8	6,1
Lijst Dedeker	41	3,8	59	5,5	6,2
Blanco/ongeldig	39	3,6	46	4,3	4,9
Totaal	1.000	92,3	992	91,9	
Andere	18	1,7	21	1,9	2
Niet gestemd	25	2,3	25	2,3	/
Weet niet	21	1,9	21	1,9	/
Geen antwoord	20	1,8	20	1,9	/
Totaal	1.084	100,0		100,0	100,0

Uit tabel 1 blijkt dat er in de steekproef een sterke oververtegenwoordiging voorkomt van de CD&V/N-VA-kiezers en een lichtere oververtegenwoordiging van de Sp.a-Spirit-kiezers. Daartegenover staat een sterke ondervertegenwoordiging van het Vlaams Belang en de Lijst Dedeker en een lichte ondervertegenwoordiging van Open VLD. Om in de mate van het

mogelijke hieraan te verhelpen werd een weging doorgevoerd op basis van leeftijd, geslacht, opleiding en stemgedrag. De weegcoëfficiënten werden geschat via een Iterative Proportional Fitting procedure (Rink, Swyngedouw, 2008). Rekening houdende met de stemmen voor Franstalige partijen, de item-non-respons en de niet-stemmers binnen de steekproef, bekomen we een statistisch correcte verdeling over de verschillende partijen (voor de Vlaamse kiezers). Een tweede weegcoëfficiënt werd aangemaakt op basis van leeftijd, geslacht en opleiding – met weglating van stemgedrag. Dit is noodzakelijk voor bepaalde analyses waar het niet wenselijk is te wegen naar stemgedrag. In wat volgt zal steeds aangegeven worden welke weging gebruikt werd. Alle verbanden die aangegeven worden in dit rapport werden op hun statistische relevantie getest op niveau $p: 0.001$.

Omwille van de politieke relevantie zullen we in wat volgt Groen! ($n=67$) en LDD ($n = 41$) toch afzonderlijk analyseren. De lezer is bij deze wel gewaarschuwd dat de gegevens hier gebaseerd zijn op een klein aantal respondenten – weliswaar toevallig geselecteerd – maar omwille van de omvang niet zeer betrouwbaar (grote steekproeffluctuaties).

3. DE VLAAMSE KIEZERS EN DE ETISCHE KWESTIES.

De volgende drie vragen die handelden over de zogenaamde ethische kwesties werden aan de kiezers voorgelegd.

Hoe aanvaardbaar of onaanvaardbaar vindt U de volgende kwesties'? U kan KAART 47 gebruiken

1. Dat de huidige abortuswetgeving versoepeld wordt.
2. Dat euthanasie ook wettelijk mogelijk zou zijn voor minderjarigen.
3. Dat homoseksuele en lesbische koppels het recht hebben om kinderen te adopteren.

Antwoordcategorieën:

Heel onaanvaardbaar	Onaanvaardbaar	Noch aanvaardbaar noch onaanvaardbaar	Aanvaardbaar	Heel aanvaardbaar
---------------------	----------------	---------------------------------------	--------------	-------------------

Univariaat krijgen we de volgende verdeling te zien over elk van de items:

Tabel 2: Houding Vlaamse kiezers met betrekking tot zogenaamde ethische kwesties (procent – gewogen leeftijd, geslacht, opleidingsniveau en stemgedrag)

	Versoepeling abortus	Euthanasie minderjarigen	Homoseksuele koppels adopteren
(helemaal) onaanvaardbaar	21,4%	24,1%	26,3%
Noch aanvaardbaar, noch onaanvaardbaar	21,2%	18,5%	13,9%
(helemaal) aanvaardbaar	57,4%	57,5%	59,8%

In alle drie de gevallen is er een duidelijke meerderheid die de voorgestelde maatregelen (helemaal) aanvaardbaar vindt. De verdere versoepeling van abortus kent zowat 21% (uitgesproken) tegenstanders en eenzelfde percentage spreekt zich niet voor of tegen uit. Met de uitbreiding van euthanasie naar minderjaren heeft een klein kwart (24%) een (uitgesproken) probleem en 18,5% spreekt zich hier niet over uit. Tenslotte is de mogelijkheid tot adoptie door homoseksuele en lesbische koppels het meest gepolariseerde item. Bijna 60% is (uitgesproken) voorstander, tegen een 26% (uitgesproken) tegenstander. 14% is noch voor noch tegen.

Indien de standpunten op de drie items werkelijk veroorzaakt worden door een onderliggend (levensbeschouwelijke) opvatting, dan moeten ze schaalbaar zijn tot één schaal. Latente klasse analyse (LCA) laat dit toe¹. Een model met drie latente klassen past de data relatief goed (L^2 : 4,556; df:6, P: 0,60) en schat in elk van de klassen het volgende percentage van Vlaamse kiezers.

Tabel 3: Geschat percentage Vlaamse kiezers per latente klasse

	Procent in Vlaams Electoraat 2007
Progressieven	60%
Onbeslisten	24%
Conservatieven	16%

Het Vlaamse electoraat kan dus ingeschat worden als voor 60% ethisch progressief, voor 24% ethisch conservatief en voor 24% onbeslist.

We wensen de kiezers niet alleen op het niveau van het gehele electoraat onder te brengen in deze typologie, maar we willen dat ook voor elke kiezer afzonderlijk. Hiertoe dienen we gebruik te maken van de latente probabiliteiten. Dit is de kans van een individuele kiezer om een bepaald antwoord op een bepaalde vraag te geven. Zo hebben de kiezers die tot de ethisch progressieve klasse gerekend worden op elk van de uitspraken een kans groter dan 78% om (helemaal) met het standpunt in te stemmen. De kiezers die gerekend worden tot de conservatieve klasse hebben een kans groter dan 69% om het (helemaal) oneens te zijn met de voorliggende standpunten. Helemaal perfect kan de toewijzing van de individuele kiezer aan de latente klassen dan ook niet zijn².

Als we de individuele kiezers toegekend hebben aan de latente klassen, kunnen we deze kruisen met het stemgedrag voor de kamer van Volksvertegenwoordigers in juni 2007. Tabel 3 geeft dit weer.

¹ Met dank aan Koen Abts voor het uitvoeren van de LCA

² De entropie is 0,564. Nog net aanvaardbaar.

Tabel 4: Percentage kiezers behorende tot een latente ethische klasse naar stemgedrag voor Kamer van Volksvertegenwoordigers 2007 (rijpercentages)

	CD&V – N-VA	Open VLD	Spa - Spirit	Vlaams Belang	Groen!	LDD	Andere/ Bl / Ong.
Progressieven	22,08	20,71	17,40	16,27	8,12	6,98	8,44
Onbeslisten	32,66	14,48	11,57	25,63	4,47	5,90	5,30
Conservatieven	42,62	15,13	12,36	18,80	2,36	1,81	6,92

De passingmaten geven aan dat er een systematisch verband bestaat tussen het stemgedrag en het stemmen voor een bepaalde partij in 2007 ($P < 0,0001$). Volgende opmerkelijke resultaten komen uit deze oefening naar voor:

- (a) CD&V – N-VA rekruteert significant meer conservatieven (42,6%) , maar ook een substantieel deel onbeslisten (32,7%);
- (b) Het Vlaams Belang rekruteert significant meer onbeslisten (25,6%), maar moet voor de rest een spagaat aannemen tussen progressief (16,3%) en conservatief (18,8%);
- (c) Open VLD en SPa-Spirit hebben een eerder progressief electoraat (respectievelijk 20,7 en 17,4%), maar hebben toch ook nog een substantieel deel conservatieven onder hun kiezers (respectievelijk 15,1 en 12,4%).
- (d) Groen! kent het meest ethisch progressief electoraat, terwijl LDD, net zoals Groen!, vrijwel geen conservatieven, maar vrij veel onbeslisten onder zijn kiezers heeft.

De ethisch conservatieve partij bij uitstek is dus het kartel CD&V – N-VA. De meest ethisch progressieve partijen zijn Groen! en LDD. Een en ander kan er op duiden dat het Vlaams Belang hier in de tang dreigt te komen van CD&V enerzijds en LDD anderzijds. De echt ethisch conservatieve kiezer zit bij de Christendemocratie en de (economisch conservatieve maar) ethisch progressieve kiezer bij LDD. LDD kan volop gaan in zijn ethische standpunten, terwijl het Vlaams Belang steeds zal moeten opletten om niet één van z'n twee (tegengestelde) vleugels voor het hoofd te stoten.

4. Milieu en kerncentrales.

4.1 Klimaatsverandering een probleem?

Om te meten hoe ernstig de kiezers de klimaatsverandering opvatten, stelden we volgende vraag.

Sommigen vinden dat de klimaatsverandering een probleem is, anderen vinden dit niet. In welke mate gelooft u dat de klimaatsverandering een probleem is? Gebruik KAART 79.

- 1 Een ernstig probleem
- 2 Een probleem
- 3 Niet zo ernstig probleem
- 4 Geen probleem
- 5 Helemaal geen probleem

Tabel 5: Opvattingen over het feit of de klimaatsverandering een ernstig probleem is naar stemgedrag Kamer 2007 (rijpercentages, gewogen naar leeftijd, geslacht en onderwijsniveau)³

	Een ernstig probleem	Een probleem	Niet zo ernstig probleem	(Helemaal) Geen probleem	Totaal
CD&V-N-VA	22,6%	50,1%	19,8%	7,5%	100,0%
Open VLD	22,5%	50,0%	23,1%	4,4%	100,0%
Sp.a-Spirit	38,0%	46,5%	10,5%	5,0%	100,0%
Vlaams Belang	25,8%	42,4%	21,2%	10,6%	100,0%
Groen!	50,0%	45,7%	1,4%	2,9%	100,0%
Lijst Dedecker	22,7%	47,7%	22,7%	6,8%	100,0%
Andere/ Blanco/ Ongeldig	27,1%	44,3%	22,9%	5,7%	100,0%
Totaal	27,5%	47,7%	18,3%	6,5%	100,0%

Een overweldigende meerderheid van de Vlaamse kiezers, 75,2% vindt dat de klimaatsverandering een ernstig tot zeer ernstig probleem is. Slechts een magere 6,5% is van oordeel dat dit (helemaal) geen probleem vormt. Het electoraat van Groen! bestaat uit 96% kiezers die de klimaatsverandering een (ernstig) probleem vinden, gevolgd door Sp.a – Spirit dat voor 85% bestaat uit kiezers die deze opvatting delen. Enkel Vlaams Belang heeft een beperkte groep van 10% van zijn kiezers die klimaatsverandering (helemaal) geen probleem vinden.

De samenstelling van de electoraten is één zaak, maar hoe stemmen de kiezers met een bepaalde opvatting over dit probleem.

³ De totaalscore werd verkregen na weging met leeftijd, geslacht, onderwijsniveau en stemgedrag. Soortgelijke opmerking geldt voor de tabellen 7, 9, 11, 13, 15, 16 en 18.

Tabel 6: Opvattingen over klimaatsverandering naar stemgedrag 2007 (rijpercentages, gewogen naar leeftijd, geslacht, onderwijsniveau en stemgedrag)

	CD&V- N-VA	Open VLD	Sp.a- Spirit	Vlaams Belang	Groen!	Lijst Dedecker	Andere/ Blanco/ Ongeldig	Total
Een ernstig probleem	22,5%	15,2%	20,7%	17,4%	11,5%	5,4%	7,2%	100,0%
Een probleem	29,2%	19,6%	15,5%	17,3%	6,1%	5,4%	6,9%	100,0%
Niet zo ernstig probleem	30,3%	22,3%	9,2%	21,3%	0,5%	6,8%	9,6%	100,0%
(Helemaal) Geen probleem	30,7%	13,4%	12,1%	28,7%	2,6%	6,3%	6,2%	100,0%
Totaal	27,6%	18,5%	15,6%	18,8%	6,3%	5,7%	7,4%	100,0%

Groen! heeft – niet verwonderlijk - relatief gesproken de hoogste kans op een stem bij de kiezers die de klimaatsverandering een ernstig probleem vinden (11,5% vs. 6,3%), hierin gevolgd door Sp.a-Spirit (20,7% vs. 15,6%). CD&V – N-VA (30,3%) en Vlaams Belang (21,3%) zijn licht oververtegenwoordigd in de groep die de klimaatsverandering ‘niet zo’n ernstig probleem’ vindt en Vlaams Belang is zeer sterk oververtegenwoordigd (28,7% vs. 18,8%) bij de kiezer die dit (helemaal) geen probleem vindt; CD&V is binnen deze laatste groep lichtjes oververtegenwoordigd. CD&V-N-VA en Vlaams Belang staan hierin tegenover Sp.a-Spirit en Groen!

4.2 Kerncentrales sluiten tegen 2015?

Strijdpunt bij uitstek op milieugebied was het al dan niet verplicht sluiten van de kerncentrales tegen 2015.

De exacte vraagformulering was de volgende:

De Belgische kerncentrales moeten zeker vanaf 2015 gesloten worden.

Helemaal oneens	Oneens	Nocheens noch oneens	Eens	Helemaal eens
-----------------	--------	-------------------------	------	---------------

Tabel 7: Stemgedrag Kamer 2007 naar opvattingen over het al dan niet sluiten van kerncentrales tegen 2015 (rijpercentages, gewogen naar leeftijd, geslacht en onderwijsniveau)

	Helemaal oneens	Oneens	Noch eens noch oneens	Eens	Helemaal eens	Totaal
CD&V-N-VA						
	8,6%	43,3%	25,8%	20,1%	2,3%	100,0%
Open VLD						
	11,4%	43,2%	21,6%	21,0%	2,8%	100,0%
Sp.a-Spirit						
	6,9%	24,9%	29,1%	35,4%	3,7%	100,0%
Vlaams Belang						
	13,6%	35,2%	23,2%	24,8%	3,2%	100,0%
Groen!						
	4,3%	14,5%	14,5%	44,9%	21,7%	100,0%
Lijst Dedecker						
	11,6%	46,5%	25,6%	14,0%	2,3%	100,0%
Andere/Blanco/ Ongeldig						
	3,0%	34,3%	25,4%	35,8%	1,5%	100,0%
Totaal						
	9,9%	37,2	23,4	25,3	4,2	100,0%

29,5 percent van het Vlaamse electoraat is het eens met de sluiting van de kerncentrales tegen 2015, 47,1% van het Vlaamse electoraat wenst dit niet. Een kwart van de Vlaamse kiezers is onbeslist. Niet verwonderlijk is dat 66,6% van het Groen! electoraat voor de sluiting is. Opvallender is dat het Spa-Spirit electoraat dit slechts voor 39,1% is. Het electoraat van LDD is het hardst tegenstander van de sluiting tegen 2015 (58,1%) gevolgd door Open VLD en CD&V-N-VA met om en bij de 53%.

Wat betekent dit voor het stemgedrag?

Tabel 8: Stemgedrag naar opinie over al dan niet sluiten kerncentrales tegen 2015 (rijpercentages, gewogen naar leeftijd, geslacht, onderwijsniveau en stemgedrag)

	CD&V- N-VA	Open VLD	Sp.a- Spirit	Vlaams Belang	Groen!	Lijst Dedecker	Andere/ Blanco/ Ongeldig	Totaal
Helemaal oneens	25,7%	23,2%	10,5%	26,2%	3,1%	8,8%	2,4%	100,0%
Oneens	32,6%	21,6%	10,0%	19,2%	2,4%	7,6%	6,6%	100,0%
Noch eens noch oneens	29,0%	16,7%	19,3%	17,7%	3,4%	5,8%	8,1%	100,0%
Eens	21,8%	15,0%	21,3%	16,9%	11,6%	2,8%	10,7%	100,0%
Helemaal eens	16,7%	12,3%	16,0%	13,4%	35,5%	3,3%	2,7%	100,0%
Totaal	27,7%	18,6%	15,3%	18,7%	6,4%	5,9%	7,4%	100,0%

De kans op een stem voor Groen! is uitermate hoog oververtegenwoordigd bij de kiezers die de kerncentrales willen dicht zien tegen 2015. Sp.a-Spirit is slechts zeer lichtjes oververtegenwoordigd. De linkse partijen staan in deze tegenover de (centrum)rechtse partijen. De kans op een stem voor het Vlaams Belang (26%), LDD (9%) en Open VLD (23%) is duidelijk oververtegenwoordigd bij de kiezers die het ‘helemaal oneens’ zijn met de sluiting. De kans op een stem voor CD&V – N-VA is dan weer sterk oververtegenwoordigd onder de kiezers die het gewoon ‘oneens’ zijn met deze uitspraak.

5. SOCIALE KWESTIES.

In de aanloop naar de verkiezingen stonden de discussies over het generatiepact, de leeftijd waarop men op brugpensioen kon gaan, de noodzaak van een hardere aanpak van (werkonwillige) werklozen, de vraag of we het met minder ambtenaren ook kunnen rooien, de vlakke taks geregeld voorop. Deze discussies hadden niet alleen betrekking op de concrete kwesties, maar stonden in het teken van de vraag naar de toekomst van onze sociale zekerheid en de doelstellingen van deze sociale zekerheid. Welke doelstelling heeft men voor ogen en welke middelen zijn geoorloofd om deze doelstelling te bereiken? Dat de discussie maatschappelijk zeer gevoelig ligt kwam o.a. tot uiting in de botsingen die de Sp.a en zijn ministers hieromtrent hadden met de socialistische vakbonden.

5.1 Het generatiepact

De vraag:

Het generatiepact is een goede zaak. Iedereen moet nu eenmaal langer gaan werken

Antwoordschaal: Helemaal Oneens – Helemaal Eens (5 categorieën, zie boven)

Tabel 9: Stemgedrag Kamer 2007 naar al dan niet generatiepact een goede zaak vinden (rijpercentage, gewogen naar leeftijd, geslacht, onderwijsniveau)

	Helemaal oneens	Oneens	Noch eens noch oneens	Eens	Helemaal eens	Totaal
CD&V-N-VA	8,4%	38,6%	14,3%	32,9%	5,8%	100,0%
Open VLD	5,4%	37,8%	15,4%	34,1%	7,2%	100,0%
Sp.a-Spirit	8,8%	37,1%	14,4%	36,9%	2,8%	100,0%
Vlaams Belang	15,5%	43,0%	15,6%	25,9%	0,0%	100,0%
Groen!	6,0%	25,7%	16,9%	48,0%	3,4%	100,0%
Lijst Dedecker	18,0%	30,8%	18,3%	28,6%	4,3%	100,0%
Andere/Blanco/ Ongeldig	13,4%	38,7%	19,0%	25,7%	3,3%	100,0%
Totaal	9,8%	37,1%	15,3%	33,3%	4,5%	100,0%

47% van de Vlaamse kiezers vinden het generatiepact en het feit dat daardoor langer moet gewerkt worden geen goede zaak. 37,8% vindt het generatiepact wel een goede zaak. Opvallend is daarbij dat binnen het electoraat van de Sp.a geen oververtegenwoordiging is van de groep die het oneens is met de uitspraak dat het generatiepact goed is. Het is het Vlaams Belang (58,5%) dat het meeste tegenstanders onder zijn kiezers telt en wat opvalt is dat de LDD een sterke oververtegenwoordiging kent binnen zijn electoraat van de zeer uitgesproken opposanten (18%). Groen! is de enige partij die een meerderheid van kiezers heeft die het eens zijn met de idee dat het generatiepact een goede zaak is.

Welk effect hebben deze opvattingen nu op het stemgedrag?

Tabel 10: Houding ten aanzien van 'generatiepact is een goede zaak' naar stemgedrag Kamer 2007 (rijpercentages, gewogen naar leeftijd, geslacht, onderwijsniveau en stemgedrag)

	CD&V- N-VA	Open VLD	Sp.a- Spirit	Vlaams Belang	Groen!	Lijst Dedecker	Andere/ Blanco/ Ongeldig	Totaal
Helemaal oneens	23,2%	10,7%	12,1%	28,6%	3,6%	11,2%	10,6%	100,0%
Oneens	28,0%	18,2%	15,4%	21,8%	4,1%	4,8%	7,8%	100,0%
Noch eens noch oneens	26,6%	18,7%	14,5%	19,9%	6,2%	5,7%	8,3%	100,0%
Eens	27,1%	18,9%	17,9%	15,4%	9,8%	5,0%	5,8%	100,0%
Helemaal eens	36,7%	36,8%	9,0%	0,0%	5,9%	6,6%	5,1%	100,0%
Totaal	27,4%	18,6%	15,5%	19,1%	6,4%	5,7%	7,4%	100,0%

Vlaams Belang (kans op een stem 28,6%) en LDD (11,2%) hebben garen gesponnen bij de uitgesproken tegenstanders van het generatiepact. CD&V – N-VA en Open VLD hebben dan weer een significant hogere kans op een stem bij de groep die uitgesproken voorstander is van het generatiepact, met respectievelijk een kans op een stem van om en bij de 37%. Sp.a-Spirit is dan weer sterk ondervertegenwoordigd in deze groep – de voorstanders van het generatiepact hebben dan ook duidelijk centrum rechts gekozen en centrum links vermeden.

5.2 Brugpensioenen

De vraag:

De minimumleeftijd voor brugpensioen moet verhoogd worden.

Antwoordschaal: helemaal oneens – helemaal eens (5 categorieën)

Tabel 11 geeft de verdeling binnen de verschillende electoraten weer. 42,8% van de Vlaamse kiezers vindt niet dat de minimum leeftijd voor brugpensioen naar boven moet. 41,2% vindt dat de minimumleeftijd wel de hoogte in moet. Deze houding wordt aangetroffen onder de electoraten van CD&V-N-VA, Open VLD, Sp.a-Spirit. Binnen Vlaams Belang en LDD situeren zich de grootste groepen tegenstanders. Meer dan de helft van hun kiezers is tegen deze leeftijdsverhoging: Vlaams Belang 52,3% en LDD 53,5%. Het Groen! electoraat is dan weer het minst tegen, slechts een kleine 37,7%.

Tabel 11: Stemgedrag Kamer 2007 bij eens of oneens dat minimum leeftijd voor brugpensioen moet verhoogd worden

	Helemaal oneens	Oneens	Noch eens noch oneens	Eens	Helemaal eens	Totaal
CD&V-N-VA						
	3,9%	38,0%	17,3%	32,7%	8,1%	100,0%
Open VLD						
	5,5%	36,8%	12,1%	37,9%	7,7%	100,0%
Sp.a-Spirit						
	9,6%	35,9%	15,7%	33,8%	5,1%	100,0%
Vlaams Belang						
	15,2%	37,1%	18,2%	25,0%	4,5%	100,0%
Groen!						
	2,9%	34,8%	20,3%	34,8%	7,2%	100,0%
Lijst Dedecker						
	9,3%	44,2%	7,0%	27,9%	11,6%	100,0%
Andere/Blanco/ Ongeldig						
	14,3%	28,6%	22,9%	27,1%	7,1%	100,0%
Totaal						
	7,7%	35,1%	16,0%	33,4%	7,8%	100,0%

Tabel 12: Houding tegenover de verhoging van minimumleeftijd voor brugpensioen naar stemgedrag Kamer 2007

	CD&V- N-VA	Open VLD	Sp.a- Spirit	Vlaams Belang	Groen!	Lijst Dedecker	Andere/ Blanco/ Ongeldig	Totaal
Helemaal oneens	13,6%	12,6%	17,7%	32,5%	2,2%	7,2%	14,3%	100,0%
Oneens	28,9%	18,5%	14,8%	19,7%	5,6%	6,5%	6,0%	100,0%
Noch eens noch oneens	28,9%	13,9%	15,6%	19,6%	8,1%	2,3%	11,4%	100,0%
Eens	28,1%	21,2%	16,6%	16,1%	6,8%	4,9%	6,3%	100,0%
Helemaal eens	30,9%	22,5%	10,7%	11,4%	7,9%	11,0%	5,6%	100,0%
Totaal	27,6%	18,5%	15,4%	18,8%	6,3%	5,7%	7,5%	100,0%

De kiezer die het helemaal oneens is met de verhoging van minimum leeftijd voor brugpensioen heeft een kans van maar liefst 32,5% om voor het Vlaams Belang te stemmen. De kans op een stem voor CD&V – N-VA (13,6%) en Open VLD (12,7%) is opmerkelijk klein bij deze categorie van kiezers. Deze beide partijen hebben dan weer een hogere dan gemiddelde kans op een stem van de kiezer die het hier helemaal mee eens is; CD&V – N-VA 30,9% en Open VLD 22,5%. Merk op dat Sp.a – Spirit niet wordt afgestraft bij de kiezer die tegen de verhoging is, maar onderpresteert bij de groep die het er mee eens is (10,7%).

5.3 Werkloosheid

Moeten werklozen sneller passend werk aanvaarden? De vraagstelling:

De werklozen moeten harder aangemaand worden om passend werk te aanvaarden.

Antwoordschaal: Volledig oneens – Volledig eens (5 puntenschaal).

Tabel 13: Stemgedrag Kamer 2007 naar de opvatting dat werklozen harder aangemaand moeten worden om passend werk te aanvaarden

	(Helemaal) Oneens	Noch eens noch oneens	Eens	Helemaal eens	Totaal
CD&V-N-VA	3,6%	7,2%	61,2%	28,0%	100,0%
Open VLD	3,8%	3,8%	62,1%	30,2%	100,0%
Sp.a-Spirit	10,0%	12,0%	54,5%	23,5%	100,0%
Vlaams Belang	2,3%	7,6%	52,7%	37,4%	100,0%
Groen!	12,9%	8,6%	58,6%	20,0%	100,0%
Lijst Dedecker	7,0%	2,3%	55,8%	34,9%	100,0%
Andere/Blanco/ Ongeldig	11,6%	7,2%	53,6%	27,5%	100,0%
Totaal	5,5%	7,3%	57,8%	29,5%	100,0%

Bijna niemand is het oneens met deze uitspraak. 5,5% van de Vlaamse kiezers zijn tegen en 7,3% spreekt er zich niet over uit. Enkel binnen Groen! is er een groep van 13% die tegen is, haast dubbel zoveel als in het gehele electoraat, en bij Sp.a-Spirit is dit 10%.

Tabel 14: Opvatting of werklozen harder aangemaand moeten worden om passend werk te aanvaarden naar Stemgedrag Kamer 2007 (rijpercentage, gewogen naar leeftijd, geslacht, onderwijsniveau en stemgedrag)

	CD&V- N-VA	Open VLD	Sp.a- Spirit	Vlaams Belang	Groen!	Lijst Dedecker	Andere/ Blanco/ Ongeldig	Totaal
(Helemaal) Oneens	18,7%	10,2%	25,9%	7,9%	14,2%	7,3%	15,8%	100,0%
Noch eens noch oneens	28,0%	9,3%	28,3%	19,1%	6,0%	2,0%	7,3%	100,0%
Eens	29,3%	20,0%	14,9%	17,0%	6,6%	5,4%	6,8%	100,0%
Helemaal eens	26,3%	18,8%	11,8%	24,5%	4,2%	6,9%	7,4%	100,0%
Totaal	27,7%	18,3%	15,5%	18,9%	6,3%	5,7%	7,5%	100,0%

Sp.a-Spirit (25,9%) en Groen! (14,2%) hebben een significant hogere kans op een stem bij de groep kiezers die helemaal niet akkoord is met deze uitspraak. Jammer genoeg voor hen stelt deze groep slechts 6% van het electoraat voor. Sp.a-Spirit (28,3%) krijgt nog een bonus binnen de groep onbeslist. Vlaams Belang (24,5%) is de partij die een hogere kans op stem krijgt bij de kiezers die het helemaal eens zijn met deze uitspraak. Sp.a-Spirit (11,8%) en Groen! (4,2%) hebben in deze groep een significant lagere kans op een stem. Merk op dat Open VLD en CD&V – N-VA op hun gemiddelde kans zitten binnen deze groep.

In tegenstelling tot wat gemeenzaam gesteld wordt is Sp.a-Spirit niet afgestraft door de kiezers die tegen het generatiepact zijn, tegen de verhoging van de minimumleeftijd voor brugpensioen en tegen het harder aanmanen van werklozen om een passende baan te aanvaarden. Wel heeft de (vermoedelijk “better off”) kiezer die voorstander is van het generatiepact, die voor de verhoging van de minimumleeftijd voor brugpensioen is en voor het harder aanmanen van de werklozen om passend werk te zoeken, de Open VLD en de oppositiepartij CD&V – N-VA hiervoor beloond en zijn ze massaal voorbij gegaan aan Sp.a-Spirit.

5.4 Minder ambtenaren?

Zijn er teveel ambtenaren? De vraagstelling

Het aantal ambtenaren bij de overheid moet drastisch verminderd worden.

Antwoordschaal: Volledig Oneens – Volledig Eens (5 puntenschaal)

Tabel 15: Stemgedrag Kamer 2007 naar opvatting over het feit dat het aantal ambtenaren drastisch moet verminderd worden

	(Helemaal) Oneens	Noch eens noch oneens	Eens	Helemaal eens	Totaal
Totaal	16,3%	25,0%	46,0%	12,7%	100,0%

16,3% van het Vlaamse electoraat is hier tegen. 58,7% van de Vlaamse kiezers is hier voorstander van. Er zijn geen significante verschillen binnen de diverse electoraten te vinden. De algemene verdeling weerspiegelt die van elke partij. Ook is er geen differentieel effect dat uitgaat van het standpunt dat men in deze kwestie inneemt op de kans op een stem voor een bepaalde partij. Alle partijen scoren hier rond hun gemiddelde.

5.5 Flat tax

Het idee van de 'vlakke belasting' gaat er van uit dat er slechts één belastingstarief bestaat dat toegepast wordt op iedereen onafhankelijk van de hoogte van zijn/haar inkomen. Dit in tegenstelling tot het bestaande systeem van een gematigd progressieve belasting, waarbij per hogere inkomenshijf een hoger tarief wordt aangerekend (met een huidig maximum van 52%).

De vraag:

Alle inkomens moeten belast worden volgens één tarief.

Antwoordschaal: Volledig oneens – Volledig eens (5 puntenschaal)

Tabel 16: Stemgedrag Kamer 2007 naar houding tegenover een 'vlakke belasting'

	Helemaal oneens	Oneens	Noch eens noch oneens	Eens	Helemaal eens	Totaal
CD&V-N-VA	11,4%	49,1%	10,8%	26,1%	2,6%	100,0%
Open VLD	9,4%	49,7%	12,7%	24,9%	3,3%	100,0%
Sp.a-Spirit	21,7%	51,0%	7,1%	17,7%	2,5%	100,0%
Vlaams Belang	11,5%	43,1%	7,7%	32,3%	5,4%	100,0%
Groen!	18,6%	50,0%	7,1%	21,4%	2,9%	100,0%
Lijst Dedecker	7,0%	41,9%	0,0%	46,5%	4,7%	100,0%
Andere/Blanco/ Ongeldig	17,4%	37,7%	5,8%	34,8%	4,3%	100,0%
Totaal	13,5%	46,8%	8,2%	27,8%	3,7%	100,0%

60,3% van de Vlaamse kiezers spreekt zich uit tegen de 'vlakke belasting'. 31,5% is voorstander en slechts 8,2% is onbeslist. Binnen het electoraat van de linkse partijen loopt het aandeel tegenstanders op tot 72,7% (Sp.a – Spirit) en 68,6% voor Groen!. LDD en Vlaams Belang kennen het minste tegenstanders, maar nog altijd net meer of om en bij de 50% van hun electoraat. Het is niet verwonderlijk dat de grootste groep aanhangers van de idee van de 'vlakke belasting' te vinden is binnen het electoraat van LDD (51,2%).

Tabel 17: Houding tegenover 'vlakke belasting' naar stemgedrag Kamer 2007 (rijpercentages, gewogen naar leeftijd, geslacht, onderwijsniveau en stemgedrag)

	CD&V- N-VA	Open VLD	Sp.a- Spirit	Vlaams Belang	Groen!	Lijst Dedecker	Andere/ Blanco/ Ongeldig	Totaal
Helemaal oneens	23,7%	13,3%	24,8%	16,0%	9,2%	3,2%	9,7%	100,0%
Oneens	28,6%	19,3%	17,1%	16,9%	6,7%	5,3%	6,2%	100,0%
Noch eens noch oneens	34,3%	25,7%	12,4%	16,8%	5,5%	0,0%	5,3%	100,0%
Eens	26,0%	17,8%	10,0%	23,1%	4,6%	9,4%	9,1%	100,0%
Helemaal eens	20,3%	18,7%	11,6%	27,8%	5,0%	7,4%	9,3%	100,0%
Totaal	27,4%	18,6%	15,6%	18,9%	6,3%	5,8%	7,5%	100,0%

Sp.a-Spirit (24,8%) en Groen! (9,2%) hebben een significant hogere kans op een stem bij de kiezers die het helemaal oneens zijn met de 'vlakke taks'. CD&V – N-VA hebben een meer dan normale kans op een stem bij de onbeslisten (34,3%). LDD en Vlaams Belang hebben een significant hogere kans op een stem bij de kiezers die het (helemaal) eens zijn met de vlakke taks. In de relevante categorie 'eens' (helemaal eens is slechts 3% van het electoraat, tegen eens 26%) is dit voor het Vlaams Belang een kans van 23,1% en voor LDD van 9,4%.

6. BEGROTINGSORTHODOXIE

Bij elke begrotingsopmaak en –controle steekt de discussie van de eenmalige opbrengsten om de begroting in evenwicht te maken de kop op. Een haast klassiek verhaal is de vraag of het geoorloofd is om het vastgoed patrimonium van de federale overheid ten gelde te maken om dit doel te bereiken. Traditioneel vinden regeringspartijen van wel, oppositiepartijen van niet. En wat denkt de kiezer?

De overheid mag haar gebouwen niet verkopen om de begroting in evenwicht te krijgen.

Antwoordschaal: Volledig eens – Volledig oneens (5 puntenschaal)

Tabel 18: Stemgedrag Kamer 2007 naar het al dan niet aanvaardbaar vinden dat gebouwen verkocht worden om de begroting in evenwicht te houden

	Helemaal oneens	Oneens	Noch eens noch oneens	Eens	Helemaal eens	Totaal
CD&V-N-VA	2,9%	24,1%	13,5%	41,3%	18,3%	100,0%
Open VLD	3,9%	28,5%	18,4%	35,8%	13,4%	100,0%
Sp.a-Spirit	4,6%	33,0%	17,0%	34,5%	10,8%	100,0%
Vlaams Belang	6,1%	27,5%	16,8%	36,6%	13,0%	100,0%
Groen!	1,5%	14,7%	17,6%	47,1%	19,1%	100,0%
Lijst Dedeker	0,0%	20,9%	4,7%	51,2%	23,3%	100,0%
Andere/Blanco/ Ongeldig	7,2%	20,3%	24,6%	31,9%	15,9%	100,0%
Totaal	3,6%	25,7%	16,0%	38,0%	16,6%	100,0%

29,3% van de Vlaamse kiezers vindt dat het verkopen van gebouwen om het begrotingsevenwicht te bereiken aanvaardbaar is. 54,6% vindt dit onaanvaardbaar. De Groen! kiezer is hiermee het minst eens (16,2%), gevolgd door de LDD kiezers (20,9%) . De Sp.a-Spirit kiezer is er het meest (37,6%) mee eens.

Tabel 19: Houding ten aanzien van het niet geoorloofd zijn van het verkopen van gebouwen om de begroting in evenwicht te houden naar stemgedrag Kamer 2007

	CD&V- N-VA	Open VLD	Sp.a- Spirit	Vlaams Belang	Groen!	Lijst Dedecker	Andere/ Blanco/ Ongeldig	Totaal
Helemaal oneens	19,9%	19,4%	18,1%	23,6%	2,6%	0,0%	16,4%	100,0%
Oneens	25,3%	20,1%	19,0%	21,6%	3,9%	4,2%	6,0%	100,0%
Noch eens noch oneens	22,7%	20,7%	16,1%	19,9%	6,7%	2,5%	11,4%	100,0%
Eens	28,9%	17,4%	14,7%	17,7%	7,3%	7,7%	6,5%	100,0%
Helemaal eens	33,4%	15,7%	10,6%	17,0%	8,0%	8,5%	6,8%	100,0%
Totaal	27,4%	18,4%	15,5%	19,1%	6,2%	5,8%	7,6%	100,0%

CD&V – N-VA heeft de hoogste kans op een stem (33,4%) bij de groep kiezers die vindt dat er geen gebouwen verkocht mogen worden om de begroting in evenwicht te brengen. LDD heeft ook een hogere kans dan gemiddeld binnen de categorie die dit idee verwerpt. Sp.a-Spirit en Vlaams Belang hebben dan weer een verhoogde kans op een stem bij de groep kiezers die het daar (helemaal) mee oneens is.

BESLUIT

Politieke kwesties kunnen niet geheel tot uitingen van ideologische breuklijnen gereduceerd worden. Geregeld zien we opvattingen binnen electoraten die vanuit die optiek niet verklaard kunnen worden, maar die oorzaak zijn van andere tendensen zoals bijvoorbeeld meerderheid versus oppositie. Desalniettemin verklaren ideologische breuklijnen aanzienlijk wat van de zaken in dit onderzoek.

De levensbeschouwelijke tegenstelling wordt gereflecteerd in de ethische kwesties. Door de jaren heen werden de Vlamingen liberaler in ethische kwesties. Dit wordt onder andere gereflecteerd in het feit dat in de periode 1991 – 2007 de ‘moeilijkheidsgraad’ van de items verhoogd diende te worden. Zo werd bijvoorbeeld het algemene item over euthanasie aangepast naar het specifiekere item over ‘euthanasie voor minderjaren’ omdat anders zowat de gehele bevolking met het algemene item instemde. Het Vlaamse electoraat werd sinds 1991 duidelijk meer tolerant in ethische kwestie. De levensbeschouwelijke tegenstelling blijkt enkel nog levendig bij het conservatieve gedeelte van de CD&V – N-VA kiezers die afgezet worden tegen de kiezers van alle andere partijen, misschien met uitzondering van de conservatieve vleugel van de Vlaams Belang kiezers. Deze laatste partij zit dan ook met het

opmerkelijke feit dat zij wat betreft ethische zaken zeer veel progressieve en zeer veel conservatieve kiezers heeft.

Het item van de sluiting van de kerncentrales tegen 2015 lijkt zowat de klassieke economische links – rechts tegenstelling in het electoraat te mobiliseren. Kiezers van SP.a-Spirit en Groen! staan hier tegenover de kiezers van CD&V – N-VA, Open VLD, Vlaams Belang en LDD.

Tot slot zien we ook dat binnen nieuwe partijen zoals LDD niet alles reeds zeer goed gestructureerd is. Bestudeert men nauwkeurig de verdeling voor de kiezers van LDD voor de items van sociale kwesties (§ 5) dan stelt men binnen het electoraat van LDD steeds een grote mate van onenigheid vast . Gegeven de kleine absolute aantallen waarop deze vaststelling gebaseerd is moet men voorzichtig zijn, maar het heeft er de schijn van dat de LDD momenteel zowel economisch rechtse als economisch linkse kiezers aantrekt. Wanneer LDD duidelijkheid terzake zou moeten geven in concrete sociale kwesties, zou dit wel eens kunnen leiden tot de vervreemding van een van beide groepen.

BIJLAGE 1: MOTIEVEN VAN STEMGEDRAG PER PARTIJ (STEMGEDRAG KAMER 2007)

36. Op ANTWOORDBLAD A vindt U een lijst met thema's waarmee de politiek zich bezig houdt. Kan u uit deze lijst drie thema's kiezen die voor U van belang waren bij de vorming van uw partijkeuze tijdens de nationale verkiezingen van 2007?

(Gebruik van antwoordblad)

1	Justitie en politie
2	Economie en bedrijfsleven
3	Werkgelegenheid en tewerkstelling
4	Belastingen en begroting
5	Staatshervorming
6	Migratie en integratie van vreemdelingen
7	Pensioenen
8	Onderwijs
9	Werkloosheidsuitkeringen en bijzondere uitkeringen WIGW's
10	Mobiliteit en verkeer
11	Gezondheidszorg
12	Milieu en energie
13	Ethische kwesties
14	Buitenlandse zaken en EU
15	Sociale zekerheid (in het algemeen)

Tabel 20: Belangrijkste motief om voor een partij te stemmen bij de nationale verkiezingen van 2007 per partij (stemgedrag Kamer 2007) (multiple respons – kolompercentage, gewogen naar leeftijd, geslacht, onderwijsniveau en stemgedrag)*

	CD&V-N- VA	open VLD	Sp.a-Spirit	Vlaams Belang	Groen!	Lijst Dedecker	Andere/ Blanco/On geldig
Justitie en politie	1,8	2,7	1,9	12,2	0,0	10,5	2,9
Economie en bedrijfsleven	7,4	19,9	4,5	4,8	3,1	15,8	0,0
Werkgelegenheid en tewerkstelling	19,6	17,2	18,2	7,9	9,4	14,0	32,4
Belastingen en begroting	7,4	8,6	3,9	5,8	3,1	7,0	11,8
Staatshervorming	8,4	2,7	1,3	9,0	3,1	10,5	2,9
Migratie en integratie van vreemdelingen	1,4	4,3	2,6	22,8	1,6	7,0	0,0
Pensioenen	19,3	17,7	10,4	13,2	0,0	7,0	17,6
Onderwijs	5,3	3,8	3,9	1,6	4,7	0,0	2,9
Werkloosheidsuitkeringen, bijzondere uitkeringen, WIGWs	0,4	0,5	1,3	2,6	0,0	1,8	5,9
Mobiliteit en verkeer	0,7	0,0	2,6	2,6	1,6	1,8	0,0
Gezondheidszorg	15,8	11,8	18,8	8,5	9,4	7,0	5,9
Milieu en energie	2,1	2,2	9,7	0,5	50,0	5,3	8,8
Ethische kwesties	1,8	0,5	1,3	1,6	3,1	0,0	0,0
Buitenlandse zaken en Europese Unie	0,0	0,0	0,6	0,5	0,0	1,8	0,0
Sociale zekerheid (in het algemeen)	8,8	8,1	18,8	6,3	10,9	10,5	8,8

* Grijs achtergrond: Top 5 van de betreffende partij.

BIBLIOGRAFIE

Easton, D. (1965), *A systems analysis of political life*, New York: J. Wiley

Stokes, D. E. (1966), Spatial models of party competition, in : Campbell, A., Converse, P., Miller, W., Stokes D., *Elections and political order*, New York: J. Wiley, p. 161 – 179

Swyngedouw, M. (2001), The subjective cognitive and affective map of extreme right voters: using open-ended questions in exit-polls, in *Electoral Studies*, p. 217 - 241